

MARIJA KABRIĆ - DAMIR KABRIĆ (ur.), *Povijest templara na hrvatskim prostorima*, Hrvatski viteški red templara O.S.M.T.H. Veliki priorat, Zagreb, 2021., 219 str.

Uloga srednjovjekovnih templara kao crkvenoga viteškog Reda Hrama, uza zaštitu hodočasnika u Svetoj Zemlji i na putovima do nje, bila je i očuvanje viteške tradicije i njezinih vrijednosti. Djelovanje suvremenih templara danas temelji se na istim načelima i statusima. Suvremeni vitezovi Reda Hrama kroz intelektualno i duhovno djelovanje teže zaštititi nejakih, ka boljitku društva u cjelini. Ovako je prior templarske bratovštine Vinko Lisec napisao predgovor knjige, koja pripada u zbornik radova. Prior ističe kako postoji skroman broj podataka o templarima u Hrvatskoj, a o njima se može ponešto naći u Državnom arhivu Mađarskoga nacionalnog arhiva u Budimpešti, dok se manji broj arhivske građe danas nalazi u zagrebačkoj nadbiskupiji i arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Templari su, kako ističe veliki prior, sve radili na slavu Božju, a to se vidi i u geslu srednjovjekovnih vitezova *Ne nama Gospodine, ne nama, već Imenu Svome slavu daj!* (Psalam 115,1).

Ovaj se zbornik sastoji od pet poglavlja koja na poseban način tematiziraju viteški red u Hrvatskoj. Svako od poglavlja pisali su autori sa znanstvenim pedigreeom ne bazirajući se samo na povijesni milje. Zbornik je prožet kontekstualnim sadržajem od povijesti preko arheologije pa sve do komunikologije koja odgovara na suvremena viteška pitanja poput "džentlmenstva" koje je postalo "tabu" početkom XXI. stoljeća.

Prvo poglavlje uredili su Damir Kabrić (Odsjek za povijesne znanosti HAZU-a, Zagreb) i Marija Kabrić (Institut za povijest, Slavonski Brod), koji su ujedno i glavni urednici ovoga zbornika, nosi naslov "Srednjovjekovni viteški red u Svetoj Zemlji i Europi" (str. 13-60). Kao i kod svake ozbiljne i problemske tematike, autori počinju predstavljanje knjige kronološkim slijedom događaja iznoseći informacije o aspektima osnivanja reda 1118. godine, što olakšava čitanje početnicima, kojima je ova knjiga i namijenjena. Autori na poseban način u ovom poglavlju ističu stupanje u red vitezova templara koji

nisu imali klasični novicijat poput drugih (franjevačkih, isusovačkih) redova, te okrutan način kažnjavanja u slučaju bježanja s bojišta. Damir Kabrić i Marija Kabrić, autori ovoga poglavlja, pišu kako su u prosjeku, po bitci, od ukupna broja ratnika koji su odlazili u rat, samo 10% ostajali na životu, ističući njihovu ustrajnost i nepokolebljivost u borbi. Vremenom, padom Ancone 1291. u ruke Saracena, uloga zaštite hodočasnika u Svetoj Zemlji gubi smisao, te su se templari okrenuli profitu, tj. bankarstvu, po kojemu će i ostati ponajviše upamćeni. Tako je netko npr. mogao pohraniti novac u nekom od europskih templarskih sjedišta i onda ga podići na Istoku. No, zavist i pohlepa čovjeka poznata je još od Adama i Eve, a tako je i francuski kralj Filip IV. Lijepi udružen s papom Klementom V. odlučio uništiti red 13. listopada 1307., kada su počele optužbe po pitanjima hereze. Kralj se zapravo htio dočepati bogatstva kojega su posjedovali templari, jer im je dugovao novac. Konačno, dokidanje i uništenje reda dogodilo se 18. ožujka 1314. Kako bi izbjegli smrt, mnogi su prelazili u druge redove, poput Ivanovaca, dok su se neki transformirali u redove s posve izmijenjenim nazivima, ali ne zaboravljajući svoju bogatu prošlost, zaključuju autori prvoga poglavlja.

Drugo poglavlje zbornika, s istim autorima, pod nazivom "Templari u Ugarskom i Hrvatskom Kraljevstvu" (str. 61-104) nastavlja kronološki slijed događaja od osnutka templara pa sve do njihova ukidanja, ali ovoga puta na hrvatskim prostorima, što pripada u izučavanje nacionalnoga prostora templarskoga reda. Tako autori Damir Kabrić i Marija Kabrić ponajprije pišu o autorima koji su do sada pisali o templarima na hrvatskom prostoru ističući tako Gabrijela Kolinovića još iz XVIII. stoljeća, potom, Martina Juraja Kovačića koji je pisao o *Vranskom prioratu*, Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz XIX. stoljeća, pa sve do druge polovice XX. stoljeća kada svoje pero na ovu temu posebno ističe Lejla Dobronić. Što se tiče veze hrvatske kraljevine i templarskoga reda, ona je vidljiva od samih početaka bratovštine. Autori (67 str.) ističu odnose templarskoga bratstva i kralja Zvonimira koji im je već 1167. godine poklonio samostan sv. Grgura u Vrani. Među prvim darivanjima sljedbenicima Solomonova hrama bila su područja srednjovjekovne Slavonije sredinom XII. stoljeća. Posebne odnose templari su izgradili s Andrijom II., kada se posjedi templara šire na hrvatskim prostorima. Ovdje treba istaknuti Šibenik koji su dobili u zamjenu za Klis. Vremenom se templari orijentiraju i na prostore Bosne radi gušenja krivovjerja: ponajviše to započinje dolaskom kralja Kolomana Arpadovića na čelo Ugarske, kada templari u Bosni dobivaju posjed Dubice, današnje Kozarske Dubice. Autori

u ovom poglavlju na poseban način ističu stabilnost političkih veza Arpadovića i templara koje opravdavaju dodjelama golemih posjeda u drugoj polovici XIII. stoljeća. Ukidanje reda u Francuskoj bilo je pogubno za sve žive templare, dok je obračun s njima na hrvatskim prostorima bio miran, tj. nenasilan. Valja istaknuti da po navodima Baltazara Adama Krčelića zagrebački biskup Augustin Kažotić, koji je također proveo istragu nad templarima, nije našao ništa sporno, točnije nikakav dokaz krivnje.

U trećem poglavlju zbornika pod naslovom "Stanje arheoloških istraživanja templarskih lokaliteta u Hrvatskoj" (str. 105-170) na poseban se način opisuju svi popisani posjedi templara na hrvatskom području. Ovo je poglavlje u zborniku najobuhvatnije i najdragocjenije. Može se primijetiti kako se ono razlikuje od ostalih poglavlja jer je uložena poseban napor u saznavanju, otkrivanju i popisivanju lokaliteta koji su svrstani u kategorije. O popisu lokaliteta pisao je Juraj Belaj s Instituta za arheologiju iz Zagreba. Autor se osvrnuo na lokalitete s područja Istre, iako ona tada nije bila unutar hrvatskoga dijela Ugarsko-Hrvatskoga kraljevstva. Također je naveo posjede izvan Republike Hrvatske, odnosno sjeverozapadne Bosne i Hercegovine te Rosalnicu kraj Metlike u Sloveniji. Autor je podijelio u kategorije nepokretne materijale baštine u Hrvatskoj: *Domusi s kapelama, crkve koje su se nalazile u njihovim posjedima, Utvrde koje su se nalazile u njihovim posjedima, Darovane utvrde i hospitali*. Ukupno je autor izdvojio 34 posjeda templara svrstana po kategorijama na hrvatskom prostoru. Povijesno su templarske crkve više-manje sačuvane, odnosno restaurirane. Utvrde su mahom srušene zbog strateških interesa. Može se zaključiti kako je mnogo posla pred arheolozima pri ubiciranju objekata, odnosno njihovu restauriranju jer je vrijeme i odnos prema kulturi danas na strani destrukcije i dekadencije.

Kao posebno poglavlje izdvojen je lokalitet u Zagrebu koji je danas sjedište suvremenih templara. Ono nosi naziv *Nova Ves u Zagrebu - templarsko sjedište i utočište posljednjih templara* (str. 171-178) o kojem piše profesor s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Juraj Kolarić. Autor u ovom poglavlju opisuje kako je kanonik Baltazar Adam Krčelić zabilježio da je zagrebački biskup Prodan dao sagraditi crkvu i samostan viteškom redu templara oko 1175. godine. S ovom se crkvom može dovesti u vezu prva građevina templara, tj. kapelica sv. Zaharija. Godine 1781. ova je kapelica, koja je bila u sklopu templarskoga samostana, srušena, te je sagrađena crkva sv. Dizme. Ono što posebno ističe ovaj lokalitet jest to što je Nova Ves jedan

od najvažnijih posjeda templara u Hrvatskoj i posebno ga je štitio zagrebački biskup, dominikanac, Augustin Kažotić. Na tome mjestu danas u Zagrebu, na adresi ulice *Nova Ves 1*, hrvatski templari su 13. prosinca 2019. postavili ploču na kojoj piše između ostaloga kako je to posljednje europsko utočište vitezova templara zahvaljujući biskupu Augustinu Kažotiću.

Posljednje poglavlje, koje nosi naslov "Suvremeno templarsko nasljeđe u Hrvatskoj i svijetu", govori o suvremenom kontekstu viteštva (str. 179-213). Autori ovoga poglavlja su Božo Skoko, profesor komunikologije s Odsjeka političkih znanosti u Zagrebu i Ivan Tanta sa Sveučilišta u Dubrovniku. U ovom poglavlju autori ističu koliko je pažnje prema istraživanju templara pobudilo izlaženje romana *Da Vincijev kod* američkoga pisca Dana Browna. No, tu je iluzornu stvarnost, koja nije išla pod ruke suvremenih templara, trebalo činjenično opovrgnuti, jer su ih u publicistici povezivali s masonima i mističnim radnjama. Tako povjesničarka Barbara Frale, kako navode autori, smatra da je na određen način veliko bujanje pseudohistorijske literature o templarima doista pomoglo kulturi pobudivši velik interes široke publike i pojačalo potražnju za istraživanjima na tom području, a posebno prema Svetom Gralu. Autori ovoga poglavlja ističu uskrснуće templara koje započinje tzv. Plemičkom konvencijom 1705. godine, održanom u francuskom dvorcu Versaillesu. Za 41. Velikoga meštra biraju Pilipea II., vojvodu od Orleansa, kasnije posljednjega regenta francuske. Trideset godina kasnije javljaju se i prve tvrdnje kako je Red Hrama u tajnosti preživio sva ta stoljeća. Ono što ova dva autora ističu, a navodi Frale, jest kako se suvremeni čovjek zanima za templare jer su prekriveni aureolom tajnosti, ponajviše vezanih za "pokrivanje" istina o Isusu Kristu.

U posljednjoj etapi teksta Skoko i Tanta govore o *Hrvatskom viteškom redu templara O.S.M.T.H.* koji se pojavljuje u Hrvatskoj 23. travnja 2006. u dvorcu Trakošćan, kada prvim velikim priorom postaje Vinko Lisec. Svoje su sjedište jedno vrijeme imali u Požegi, a od siječnja 2018. nalaze se na adresi *Nova Vesa 5* u Zagrebu. Autori ovoga poglavlja opisuju kako hrvatski vitezovi templari nisu dio crkvene hijerarhije, ali sve svoje aktivnosti provode sukladno crkvenim propisima i u duhu kršćanske tradicije. Ono što je posebnost jest to kako se mnogi suvremeni redovi danas pozivaju na viteški kodeks templarskoga reda koji je pisan na temelju *Regule sv. Bernarda* ustanovljene na koncilu u Troyesu 1129. godine. Od toga se ističu četiri vrline: mudrost (oprez), pravda, hrabrost, i suzdržljivost (umjesnost).

Autori suvremene vitezove templare vide u kontekstu izmijenjenih oblika pojma "džentlmen" koji su nastavili kontinuiran slijed vrjednota dostojnih vitezova, pa tako kažu: "Dobra plemstva daleko su iza nas, ali riječ džentlmen postala je sinonim za ljubaznost, poštovanje i nesebično služenje".

Zbornik završava popisom literature koja je bila naznačena nakon svakoga poglavlja. Također obuhvaća i popis sponzora koji su pomogli pri tiskanju ovoga zbornika iza čijeg tiskanja stoji samo Udruga Hrvatskih vitezova templara. Knjiga je zbir povijesnoga, arheološkoga i teološkoga stajališta istraživača s kompilacijom suvremenih komunikacijskih vještina. Ono što je posebnost ove knjige jest sumiranje podataka o povijesti vitezova templara na hrvatskim područjima na jedno mjesto. Knjiga uvodi čitatelja i objašnjava stajalište suvremena viteštva te donosi razotkrivanje mističnih informacija koje se mogu čuti u svakodnevnu *mainstreamu*. Knjiga je sačinjena od 219 stranica teksta s nekolicinom slika i predstavlja jednim dijelom povijesni aspekt vitezova templara, arheoloških nalazišta i komunikacijskih vještina koje u "duhu" teže i žive dostojanstvo jednoga viteza. Knjiga ima cilj upoznati puk s radom ovoga društva i pružiti spoznaju produbljenja činjenica o *Povijesti templara u hrvatskim krajevima*.

Dražan Janko